

I.

E dolgozat anyagának jó részét 1955–57 között a Máramaros tartományban levő Mezőfény (Foeni) községben gyűjtöttem. Ekkor még a régi, a megkövesedett kiscgazdaság élt a faluban. Azóta az egyéni gazdálkodás helyébe a mezőgazdasági társulás, majd 1959 nyaratól a kollektív gazdaság lépett. Ezért szükségessé vált a régebbi anyag kiegészítése az újabban megjelent, már a nagyüzemi mezőgazdálkodás szókincséhez tartozó szavak beiktatásával. Így 1959 októberében újabb kiszállást végeztem. Mind a régebbi, mind az újabb anyagot több adatközlőtől, férfiaktól és nőktől egyaránt gyűjtöttem. Az egybeszedett szóanyag nem csupán a szűkebb értelemben vett mezőgazdaság legfontosabb szavait, hanem a szénacsinálás és a szőlőművelés munkálatainak főbb mozzanatait jelölő szavakat is magába foglalja.

Egy szógyűjtemény csak ritkán léphet fel a teljesség igényével. Különösen érvényes e megállapítás az itt közlendő gyűjteményre, mivel a falu forradalmi átalakulása, a mezőgazdaság gyors fejlődése naponta szüli az új szavakat. Mégis úgy gondolom, sikerült minden jelentősebb szakszót összegyűjtenem, ezen túlmenően képet alkotnom a falu tájnyelvének hangtani, alaktani, szókincsbeli, részben még mondattani sajátosságairól is. Ezekről — főleg a hangtaniakról — több-kevesebb sikerrel már szót ejtettem egy-két kisebb közleményben (*A mezőfényi tájnyelv hosszú mássalhangzóinak megrövidüléséről*. Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények I., 105–8; *A mezőfényi tájnyelv kettőshangzói*. Uo. II., 206–10; *A sváb nyelvi alapréteg hatása Mezőfény tájnyelvében*. Studia Universitatum Victor Babeş et Bolyai. Tomus III. Nr. 6. Series IV. Fasciculus 1. Philologia 155–61).

A falu tájnyelvének fontosabb sajátosságait a következőkben foglalhatjuk össze:

1. Hangtani szempontból e nyelvjárástípus magánhangzóit a zártság, főként az erős fokú *i*-zés jellemzi. Pl.: *apróulik, evis, kiminy, niz*. Megtalálható továbbá a zárt *ú*-zás (*házbúl, lú, naptúl*) meg a zárt *ü*-zés (*tövestúl, ebúl 'ebból', úk*). Ide sorolhatjuk az *á* utáni *o*-zás gyér előfordulását is, pl. *hátom, lábom, lábos*. A jellemző zártság mellett szórványosan a nyílt tendenciához tartozó jelenségek is találhatók (*lakadalom, targanca; ösmer*).

A középső nyelvállású hosszú magánhangzók helyett ereszkedő, záródó kettőshangzókat (*ou, öü, éi*) ejtenek. Emellett a sváb nyelvjárásból — mint nyelvi alaprétegből — átszármasztott szavakban *oá* kettőshangzót is találunk. E diftongus azonban már többnyire *a*-vá fejlődött (*tojglij ~ tájglij 'pép'*). Ugyancsak ilyen úton került be a hangrendszerbe a rövid *á* és *ə ~ e*. Az *á* *a*-vá, az *ə* pedig (*e* fokon keresztül) *e*-vé fejlődik. Pl.: *sajjili 'tüzifa', de rébegán ~ rébegán; Milërgeszili 'hn.', de Bigër 'szn.'*

A mássalhangzók terén szembetűnő a szintén nyelvi alapréteg-hatásként meglévő rövid mássalhangzós tendencia. Minden hosszú mássalhangzót röviden, ritkábban félhosszan ejtenek. Pl. *etem, halotam 'hallottam', meni, nagyob*.

2. Alaktani sajátásként említhetjük az ikés ragozás hiányát (*eszek, iszok*), és ezzel együtt a jelentő mód, jelen idejű, egyes szám második személyű ikés személyrag átterjedését az iktelen igékre (*fogól, kapól, szántól*), továbbá

a sváb jövevényszavaknak magyar képzőkkel és ragokkal való ellátását, pl. *sájtli* : *sájtlik* 'tüzfát hasít', *pisili* 'rőzse': *pisilik* 'rőzset készít'. Ugyancsak a nyelvi keveredés eredménye, hogy a sváb nyelvjárásra oly jellemző *-li* kicsinyítő-becéző képző nemcsak sváb eredetű szavakhoz (*kaszli* 'kaszten', *bróutkhèrbli* 'kenyérkosár'), hanem magyar eredetűekhez is járulhat (*hasili* 'hasika', *fejili* 'fejecske', *kezili* 'kezecske', *Jancsili* 'Jancsika').

3. A fényi tájnyelv szókincsét a köznyelv meg a környező nyelvjárások szókincsétől elsősorban a sváb nyelvi alaprétegből megőrzött szókincsréteg különbözteti meg. E hatás nem egyformán erős az élet különböző területeire vonatkozó szavak körében. Különösen a ház, a háztáji foglalatosságok, a ház körüli tárgyak meg az ételek megnevezésében észlelhető a svábból öröklött, de hangtestükben mindinkább a magyar nyelvhez igazodott szavak használata. Pl.: *gibli* 'a ház utca felőli fala', *gremahál* 'ellátja a jószágot', *khentli* 'kisebbfajta kanna', *knëfli* 'gaiuska', *spóurhàka* 'piszkavas', *tislád* 'asztalfiók' stb.

Feltűnően sok a sváb nyelvi alaprétegből származó szó a kendermunka szakszókincsében (*floca* 'kenderkóc', *hekili* 'gereben', *rájstini* 'kenderből való', *snëzler* 'egy matolla fonal' stb.). A példázott jelenség érthetővé válik, ha tudjuk, hogy a XVIII. században ide bevándorolt lakosság jórésze takács volt, a szövést ma is csak takácsok végzik.

De nemcsak takács, hanem molnár, halász és más kézműves volt nagy többségük. A földműveléshez kevesen értettek. Mai kizárólagos alapfoglalkozásukat, a mezőgazdálkodást itt sajátították el. Megvan tehát a társadalomtörténeti magyarázata annak, hogy az uralkodó fő mezőgazdasági csoportok és a velük kapcsolatos munkálatok megnevezésében egyáltalában nem vagy csak egészen elenyésző mértékben észlelhető a sváb nyelvi alapréteg hatása. A műszótárban szereplő sváb eredetű szavak egy-két gyomnövény nevére meg a helynevek egy részére korlátozódnak. Ilyen pl. a *glájbèr* 'bojtorján', *mildisli* 'tejesdudva', *sëva* '(paszuly) hüvely'. A helynevek hagyományörző jellegét bizonyítja az a tény, hogy a határrészek, dűlők, rétek, legelők, szőlők, utcák neve között sok a sváb eredetű. Ilyen a műszótárba is felvett *Baymgárta* 'egyik szőlőkert neve', *Entviz* 'kaszáló neve', *Ròltáj* 'kaszáló neve' stb. Ma már senki nem gondol e neveknek mással való helyettesítésére, viszont a hasonló eredetű közszavak mindinkább háttérbe szorulnak. A műszótár anyaga arról tanúskodik, hogy a fényi földművelés szakszókincsé nem különbözik nagyban a környék, sőt az eléggé távol eső vidékek hasonló szókincsétől sem.

II.

A szótárban címszóként fonetikus lejegyzésben a nyelvjárási megfelelőes áll. Zárójelben, az igénél általában a jelen idő egyes szám 1. és 2. személy, névszóknál pedig a tárgyraggal, az eszközhatározó ragjával, a harmadik személyű birtokos személyraggal meg a többes szám jelével ellátott alak található. Ezek után a jelentés, néhány helyen néprajzi magyarázat, végül pedig a példamondat található. Több jelentésű szavak esetében (amennyiben ez a szakmára vonatkozik) minden jelentést külön számmal jelölök.

Rövidítések: *hn.* helynév; *Sz.* szólásban; *Nr.* néprajzi vonatkozás.

- abrak** (-ot, -al): Futter. *Erigy ad be az abrakot a lovaknak.*
- abrakol, abrakolja** (-ok, -ősz): 1. abrakkal eteti az állatot. *A szántásra abrakolni kéjne ety kicsit ezeket a lovakat.* — 2. üti az állatot. Pejoratív értelemben használják, ui. a valóságos abrak helyett ütlegekkel abrakol. *Már megin abrakolja őket a vilával.*
- abrakostarisznya** (-át, -ája): vászonból készült kicsi zsák, melyet etetéskor az abrakkal a ló fejére akasztanak.
- ádzúz** (-ok, -öl, -unk, -tok): megdarálja a szőlőt. *Hazajösz és ádzúzod.*
- agy:** agykarika l. *atykarika*
- ágyazás:** a kévék szétteregetése a nyomtatáshoz, illetőleg a cséppel való csépléshez.
- agyonhajt:** sokat hajtja, nagyon kifárasztja az állatot. *Agyonhajtja szeginy álatokat.*
- ájnszlág** (-ot): kénlap. *Ha nincs ajnszlág a hördőyba, nem jóu a bór.*
- ájnszlágos:** kénlappal kiegészített ízű (bor)
- ája ~ aja** (-át, -ára): 1. valaminek az alsó része, alja. *A rébegánt az ajából csináják, flocából.* 2. A tehén, ló alá tett szalma. *Nincs semi aja azoknak a teheneknek.*
- ajázik** (-ok, -öl): almoz
- ájbór** (-t, -ál): a hordó alján megmaradt zavaros bor. *Mikor lefejteted, a hördőyt kimosod ajbórrál.*
- ájdeszka** (-át, -ával): a szekér fenekén levő deszka. *Kéjne csinálni már egy másik ajdeszkat.*
- akácós** (-t, -ba, -a): Akácfával benőtt, beültetett terület. *Három akácós, meg egy töütyfás.*
- aláír** (-ok, -unk): aláírja a kollektív gazdaságba való belépési nyilatkozatot, kérvényt. *Aláírtam a kolektívának.*
- alkudik** (-ok, -öl): megállapodik az árban. *Éijn nem szeretek alkudni.*
- álsóu ~ asóu**: alul levő. *Hotyha hagnak magnak, levágják, mikòr az álsóu mag meg van írve.*
- angol**: disznófajta
- apróu** (-t, -nak): kicsi. *Nagyot, közepest, az egisz apróut ugyi a disznó-nak mek tehinynek.*
- apróukrumpli ~ kiskrumpli** (-t, -vål): kicsi krumpli, mely raknivalónak már nem felel meg. *Nr. Disznóval, tehénnel etetik meg. Az idén nagyon sok az apróukrumpli.*
- aranka** (-át, -ával): cuscuta
- arat** (-ok, arac, -unk, -ok, -nak): levágja az érett gabonát. *Gabonába vagy árpába, vagy tavaszal, asz korában lesz aratra is, hamarap kiszabadul abul a fült levegőyübül.*
- aratás** (-a, -kor, -át): 1. az aratás munkafolyamata 2. az aratás időszaka. *Lehet vetni aratás után, ha nincs ojan nagy meleg.*
- aratóu** (-t, -k, -ja): az aratást végző munkás. *Jönek az aratóuk a Krasz-nátül.*
- aratógéip** (-et, -él): a lótól húzott aratógép
- aratóukasza** (-át, -ája, -ájuk): csak az aratáshoz használt kasza
- árbuc** (-át, -ál): a sütőtökhöz hasonló, csak jóval nagyobbra nő meg. *Nr. Nem édes, a szarvasmarhának igen jó táplálék. Homokon termesztik.*
- árendás** (-t, -ok): földbérló, aki maga dolgozta meg a földet.
- árok** (árkot, árkok, ároqba): a víz levezetésére szolgáló ásott mélyedés. *Nem nehéz az ut, csak az árkoknál ety kicsit.*
- árpa** (-át, -ával, -ája, -ájuk): gabonafajta (hordeum); a négysoros: *öüszí-*, a kétsoros: *tavaszí-*. *Gabonába vagy árpába, vagy tavaszál, asz korában lesz aratra is.*
- átvesz** (-ek, -él): átveszi a szerződött terményt, állatot a termelőtől.
- atykarika** (-át, -ák): a szekérkerék középső részének (agyának) a repedéstől való megóvását szolgáló vas-karika.

áyrumota ~ ízike : leveleitől megfosztott, az állattól lerágott kukoricaszár.

avatás (-on, -nál) : ünnepélyes felavatás. *Megvót a kollektíva avatása.*

bálta (-át, -ája, -ával) : rövid nyelű, széles élű vágóeszköz. *Nr. Rőzsecsináláskor és a napraforgószar levágásokor használják. Erigy kírjéjl egy báltát.*

Baumgárta (-át, -ába) : egyik szőlőterület neve. *Megyünk a megyet leszedni ide a Baumgártába.*

banda (-ája, -ába) : cséplőgépnél vagy régen az urasági aratásnál együttdolgozók csoportja.

bánik (-ok, -ak) : foglalkozik valamivel. Az esetek többségében a jószággal szemben való jó vagy rossz bánásmódot jelenti. *Jószágál csak úgy lehed báni.*

bánkuti (tengeri) : tengeri fajta

barázda (-át, -ára, -ák) : Furche. *Barázdára dugják (ti. a krumplit).*

barázdabílegető (-t, -k) : motacilla. Amikor szántanak, a barázdában szokta billegetni magát.

baszó (-t, -k) : félreszántás. *Egy baszó sincs a szántásába.*

beajázik (-ok, -öl) 1. aljáz. Befejezett jelentésű alak. *Beajásztam már nekik.*

becsál (-ok) : valamivel behív, rábír. *Úgy avál becsáltam az őylba.*

befog (-ok, -sz, -unk, -tok, -nak, -nának) 1. a járomba befogja a szarvasmarhát. *Regél ety kicsit korában kél befogni, akor lehet.* 2. ~ valamilyen munkára, igavonásra állatot. *Aszt a csikóút tavaszál már be lehet fogni.*

behajt (-ok, behajc ~ behajtol, -unk, -ok, -anak, -anéik, -anál, -anának) : 1. Szekérrel bemegy valahova. *A felít lelöki, oszt akör be tut hájtani nyugotán.* 2. a jószágot betereli. Ilyen használatban tárgyas ragozású.

behörd (-ok, behörc ~ behördöl, -unk,

-tok, -anak) : 1. A földről a szérűre szállítja a gabonakereszteket. *Mínk hóynap fogunk behördani.* 2. Valamit valahova beszállít.

behördás (-a, -kör) : 1. a cselekvés folyamata 2. a behördás időszaka. *A taváj nagyon rosz időy vóyt behördáskör.*

beirik : reif werden. *Ha a körmöd nem megyen bele, akör vam beirve.*

bejön : 1. oda fog kerülni valami, oda fognak vetni valamit. *Tavaszál bejön krumpli, rípa.* 2. elkerül, elszállítják onnan. *Hád bejöt onan ety pár szekéjrel.*

bekapál (-ok, -sz) : nyitás után a homokot, földet visszakupálja a szőlőtökéhez. *Azután bekapálnak.*

béjlél (-ek, -sz, -tem, bélejek) : széna-, szalmaszeker rakásakor a középső részt jól kitömi.

béjlya (-át, -ája, -ából) : a járom alsó és felső fáját összekötő járomrész. *Kieset a béjlyából a szeg.*

belíp (-ek, -sz) : kéri felvételét a kollektív gazdaságba, pártba. *Belíp a kollektívába.*

belső brigádos (-t, -ok) : raktárnok-féle a kollektív gazdaságban. L. *raktáros*

bemegy (-ek, bemisz) : 1. *belép bemelekszik* : erjedésnek, rothadásnak indul (amit zölden csomóba raknak). *Mijelőyt a fagy jön csak, mèr bemelekszik.*

beóut (-ok, beóutól ~ beóuc, óucság be) : vesszőt vagy rügvet átültet más fa törzsébe. *Ú nagyon jóy tud óutani.*

berak (-ok, -sz, -unk, -tok) : valamivel bevet. *Mínk szeretnéink is takármányál berakni.*

Bereji határ (-ba, -on) : hn.: Bere község határa

berena (-át, -ája, -ával) : Egge. *Utána megin kéjçer leberenálni jóy nehéz berenával.*

berenál (-ok, -sz, -unk, -nánk) : a boronával simítja a földet. *Ety fogat az berenátna.*

berenafog (-at, -ak): a borona faramájába illesztett vasszeg, mely széttöri a göröngyöket.

berke: a kukorica barkája, címere.

betakarítás (-t, -kór): 1. az őszi általános termés hazaszállítás 2. az őszi betakarítási munkaszakasz.

betapos (-ok, -öl, -nánk, -nának): 1. lábbal lenyomkod. *A törköüd betaposod, ráteszél díjófalevelet mek homokot.*

betesz (-ek, -el, betenéik, betenéinek): valamibe berakja, elhelyezi. *Négyet betetem. Zöldem be kél teni a földbe.*

betőt (-ök, -c, -enéik, -enéinek): kapálógéppel feltöltia tengeri-, krumpli- stb. sort. *Kéit vagy ety héit múlva betőtteni.*

betőtítés (-e, -él): a krumpli-, tengeri-sor feltöltése. *A betőtítés máma már nem nagyon szabad.*

bevág: sikerül. *A talóuba aratás után, eszt is csak zöldön, ritkám vág be.*

bevet (-ek, bevec, -néik): elvet. *Tavasznál akör megin tisz centire leszántani, azután jóy leberenálni, bevetni a vetőgéppel.*

bevezet ~ (-em, -ed): beírja (a munkanapegységet). *Aszt nem vezete be egy brigádos se.*

bki körlát: a bika kifutója

bires (-t, -e): gazdasági cseléd (rég)

biogja (-át, -ája, -ába): 1. kúp alakú széna-, csutkarakás. *Őszelőkjük csak, oszt fel a szekére egytal, ha nincsen szekéir, akör bogjába is.* 2. kazal. *Mek kél jegyezni a szalma-bogját!*

bogyóu (-t, -kat, -ja): az elvermelt magkrumplin nőtt bogyó alakú csíra. *Nr. Az ilyen krumpli alkalmatlan a vetésre. Mijelőtt élrakod a krumplit, meg kél válogatni, mër vam bogyóus.*

börnnyu (-t, -ja, -juk): a (fiatal) kicsi szarvasmarha neve. *Nr. Mík szopik „szopóuzsbörnnyu”. Kéit tehiny meg egy börnnyu.*

børsóu (-t, -ja): (Erbse) borsó

börveszőü (-t, -vel): A szőlő metszése-

kor hagyott szőlővessző. *Börveszőü is hatyhat.*

böüg (-ök, -sz, -nek): a szarvasmarha hangot ad

brigádos (-t, -ok): csoportvezető. *Normát, a brigádos, aki mán kint írja, bent a könyvelő, raktáros.*

bökiny ~ **bükiny** ~ **büköny** ~ **bököny**: hüvelyes takarmánynövény (vicia): *A bökinyt mikör lekaszálod, le van takarítva a föld.*

bökinyföld (-et, -ön): bükkönnyel bevetett földterület. *Legjob a bökinyföldbe.*

bökinyyszalma (-át, -ája): a magnak hagyott bükköny szalmája. *Bökinyyszalma vóut neki.*

brótkhèrblí ~ **kenyérkosár** (-t, -k, -je): gyékényből fonott, fogó (fül) nélküli kosár. *Nr. Kenyérstítéshez a lisztet ezzel hozzák le a padlásról. Ebbe teszik az egy kenyérnek való tésztát, mielőtt a kemencébe rakják.*

buktat (-ok, -c, -nak): a szőlőtőke vesszőjét elülteti, anélkül, hogy levágná a tőkéről. *Ha van hiány melete, akör a másik tőkébül buktatnak, vagy ujonan vesszőt tesznek le.*

búza (-át, -ája): triticum. *Tavasznál jóy megberenálni április közepe táján, akör misz tövicsekélni, akör van tiszta búza.*

búzatábla (-át, -ák): búzavetés

bür (-e, -t): 1. Haut, Leder 2. krumplihéj. *Mikör lejön a büre, nincsen beirve.*

Cakos (-on, -nál) hn. *A Cakòson van ety kis ripám.*

centi (-t, -vel): hosszímértékegység. *Tavasznál, akör megin tisz centire leszántani, azután jóy leberenálni.*

cigli (-t, -k, -je): zablá

cigliszár (-ál, -al): hajtószár. *Nr. A cigliszarat a ló szájában levő ciglihez csatolják. Cigliszár, amikör egyedül lovagolsz.*

cirok (církot, církál): sorghum. *Nr. A tengeriföldben egy fél sort vagy*

kevesebbet szoktak elvetni. Konyhaseprűt készítenek belőle.

cukördínye ~ sárgadínye: cucumis melo

cukorípa (-át, -ája): répafajta, melyből a cukor készül. *A cukoripát se hagyják már közel.*

curikoltat: hátráltat, hőköltet (állatot)

csá ~ csára! (tehén- és ökörterelő szó): jobbra. *Csára Fickóú!*

csalamádé (-t, -ja, -val): takarmánynak sűrűn vetett tengeri. *Kéíne hozni ety kis csalamádét.*

Csanálosi Kígye hn.: Csanálos község birtokában levő Kide határrész

csap (-ok) fn.: 1. Zapfen. *Csapon a szímbört már ereszti lefele.* 2. A szőlőtökén hagyott (venyige)szőlővessző. *Kéít vaty három csapot hagyunk.*

csapóú (-t, -val): 1. aratáskor a kaszanyélhez kötött, hajlított vessző 2. Az ostarszíz végébe fonott csepű, illetőleg raffia. *Kívágom a csapóút az ostorodbul, ha sokat csèrgic!*

csapóúfa (-át, -ája): hordáskor a szekéroldalakra helyezett két rúd, melyeken a két vendégoldal hosszanti irányban fekszik

csápól (-ok, -sz, -tam): 1. az ostorral összevissza csapkod. *Ne csápój mán anyít!* 2. hajt. *Mám megín csápóltam vóyna úket.*

csárás: a fogatban bal oldalon levő állat

csatlólánc (-ot, -al): a két szekéroldal átkötését szolgáló hosszabb lánc

csepereg: szemetel, szítal az eső. *Mám megín csepereg.*

csepű (-t, -je): kenderkóc. *A csepűt zsáknak meg ojasminek fonyák.*

csèrgít (-ek, csèrgic, -ene): az ostorral pattogtat. *Éín nem tudok ety kéízél csèrgíteni.*

csígèr (-t ~ csígèr, -e): a törkölyre öntött vízből keletkezett borféle

csikóú (-t, -ja): fiatal ló. *Ez a csikóú nem lát a szemivél, az egyikél.*

csilag (-ot, -ja): a ló homlokán levő

kiesi fehér folt. *Látod a csilagnát tudod.*

csinkánti (tengeri): sűrű, aprószemű tengeri fajta

csípel (-ek, -sz, -tek): dreschen

csíplís (-kòr, -t): 1. cséplőgéppel való nyomtatás. 2. a cséplés időszaka. *Nemsokára mekezdődik a csíplís.*

csíplőúgèp (-t, -en): Dreschmaschine

csíra (-át, -ája): a növény fiatal hajtása. *Míjen nacs csírája vam mán enek a krumplínak!*

csíráskrumpli (-t, -ja): csiráztatott burgonya

csírázik: kinó a növény csírája. *A bogyóús krumpli nem csírázik.*

csírásztat (-ok, -c): meleg helyre teszi a krumplit korán tavasszal, hogy a csira fejlődése meginduljon. *Nr. Így rakják el a krumplínak egy részét, mely korán fog termést hozni. Az ebből származó krumplit nevezik csíráskrumplínak.*

Csomokozèrdőú (-t, -re): hn. *A Csomokozèrdőún is van ety köblös.*

Csomokozi határ hn.: Csomaköz község határa

csomóú (-t, -ja): rakás. *A csutkát csomóúba rakják. búza ~, rípa ~, krumpli ~.*

csomóúra önt (-öm, -öd): zsákból, kosárból egy helyre tesz, (önt) valamit. *Márcíjús vígín kèl lefèjteni, akor önthetet csomóúra, anak hibája már nem lesz.*

csontos mn.: nagycsontú, erős (igásállat); *csontos ökòr, tehiny. Csontosabb ökòr let vóyna.*

csopòrt (-ot, -ok) fn.: kisebb munkaközösség, brigád. *A vezetòsígèl koma-szálni csopòrtogba.*

csòrba: 1. mn. megesonkított élű. 2. fn. megesonkított, kitorótt rész. *Enek nincs ety csep csòrbája se.*

csòrda (-át, -ába): a legelőre kihajtott, pásztortól órzott szarvasmarha csoport. *Máma este korán hazajöt a csòrda.*

csòrdás (-t, -ok): tehénpásztor

csorosznya (-át, -ája): az ekevas előtt.

levő vas, mely a földet függőlegesen hasítja. *Ki kém már kalapálni a csorosnyát.*

csówa (-át): 1. tilos út közepére, földszélre ásott gödör 2. határjelző földhányás 3. kis földhányás valamilyen növény körül. *A sorom vigik csóvát csinálunk.*

csőddör (-t, -ök): ménló. *Mikör hazahozák, méik csőddör nem is herélt.*

csuha ~ khöbeláb ~ hancs: a tengeri csövet burkoló belső levelek

csusztató (-t, -val): 1. az ekeszarv bal oldali fogantyúja mellett levő vaslemez. Ezen csúszik a kifelé fordított eke 2. V alakú faalkotmány, melyen az ekét csúztatják 3. az eltört szekérkerék helyett a tengely alá tett rúd

csutka (-át, -ája): a tengeri kórója. *Ety kive csutkát feladok, az elig nekik ijélre.*

csutkabogja (-át, -ája): csutkakévékből rakott kazal. *A csutkabogjába befizkél az egér.*

csutkaizik ~ izike: a tengeri kórója, miután az állat a levelét már lerágtatta. *Nr. Kemencefűtésre használják.*

csutkakive (-it, -ije): tengerikóróból vesszővel vagy szalmával összekötött csomó. *Lökjél be nekik ety kive csutkát!*

csutkát köt (-ök, köc): vesszővel kévékbe köti a levágott tengerikórót. *A csutkakötis férfijaknak való.*

csutkát vág (-ok, -sz): sarlóval levágja a tengerikórót. *Elment mindenki csutkát vágni.*

csűr (-t, -ök, -je, -ibe): a takarmányfélék és a mezőgazdasági eszközök elhelyezésére szolgáló nagy épület. *Csűrbe vaty kazalba rakjuk.*

csűrhe (-éit): disznócsorda

csűrhéis ~ kondás (-t, -ek; -ok): disznópásztor. *Fuj a csűrhéis, enget ki a kocát!*

csűrpad (-ot, -on): a csűr padlása. *Félteszik a csűrpadra, bogjába rakják, az ólpadra, meg a szimpadra.*

csüstengeri (-t, -je): a még le nem fejtett kukorica

csűzik: (csövedzik) csövet hajt a tengeri

Dapsitag hn.

dara (-át, -ávál): a disznónak megörölt tengeri. *Darával lehet jóu hízlálni.*

deres (-t, -e): fehér-szürkés ló. *A derest semi pinzir nem adnám oda.*

deszka (-át, -ája): a törzsfából fűrésztelt hosszú, lapos rész. *Egy deszkát féréfeszitetem a fejszéivél. Tegyéél deszkát is, ha misz tökír!*

déizsa (-át, -ája): kétfülű vagy fül nélküli faedény. *Nr. Nagyság és felhasználás szerint van: káposztás-déizsa (káposztasavanyításra szolgál), kizsdéizsa (vizet, moslékot tartanak benne), sózódéizsa (a szalonna, sonka besózására szolgáló déizsa). Az egészen nagy dézsát, melyben a leszedett szőlőt hozzák haza, kádnak nevezik.*

déizsla ~ tézslí ~ tézsla (-át, -it): a jármot az ekével, boronával összekötő rúd. *Élfejeitetem félteni a tézslit a szekére!*

disznó (-t, -ja): Schwein. *Tårson disznóut, oszt ítese el.*

disznóööl (-at, -ja): Schweinstall

dobirosta (-át, -ája): kézzel hajtott, a magok megtisztítására szolgáló gép

dohos: a levegőtől elzártan megpenésedett, bűzös szagú. *Ha dohos, téilen mek kél förgatni, ugyi.*

dohosodik: a levegőtől elzártan megpenészedik, megromlik. *Félhájsák, hogy ne dohosogjon meg, ne romöjjon meg.*

dóugozik (-ok, -öl, -nánk): munkát végez, munkálkodik. *Nem dóugozunk töbet.*

dug (-ok, duksz, -nak): 1. a krumplit ülteti (a barázda mélységében a közepére nyomja be). *Barázdára dugják a krumplit.* 2. töm, hizlal (libát, kacsát).

dungóy (-t, -k): bombylus
dűlbuza (-át, -ája): széltől, esőtől le-
dőlt búzavetés. *Nehéiz a dűlbuzába*
aratni.

ecsepecse: a vadrózsa piros bogyója
egér (*egeret, egerek, egérél*): Maus.

Az idéin nin sok egér.

ecér körül: a föld hosszában egyszer le
és vissza. *Méig ecér körül, osztán*
vigesztünk.

egyéni (-ek, -t): magángazda, nem tár-
sult gazda. *Akor komaszáltunk az*
egyénijektül.

éjeli ör (*öürök*): a faluban, a szövet-
kezetnél vagy szérún éjjeli őrseget
teljesítő ember

eke (*ekéjt, ekéje*): Pflug

ekeszarv (-a, -át): az eke hátulján
levő fogantyú, amellyel az ekét
tartják

eketájga ~ eketaiga (-át, -ája): az ekét
vontató taliga

ekevas (-at, -a): a kormánydeszka
aljára szerelt éles vaslemez

Ekili ~ Ekirli hn. I. *Károlyi határ*

elad (-ok, *elac ~ eladól*): áruba bo-
csát. *Tizenkét lájávál aták el. Na*
mundom, Mundi ez elata a lova-
kat.

eladól: áruba bocsátható. *Máskip nem*
eladól.

eleje (-ít, -in): valaminek az elülső
része. *Utána júlíjus vigin, augusztus*
elejin kocsoznak.

elitet (-ek, -c, -nek, -néink): valamivel
addig táplálja a jószágot, míg a
táplálék elfogy. *Társon disznóút,*
oszt itese el!

elhanyagol (-ok, -sz, -nak): elmulaszt,
nem fordít rá gondot. *Mungya az*
ember egymásnak is, ha nem taka-
ritya, akór már el van hanyagolva.

elenöriz (-em, -ed): örökodik, felvigyáz.
Egisz nap elenörizük a gépeket.

elik: a tehén borjadzik. *A tíjéitek*
mikór elik?

élnök (-öt, -é): Vorsitzender (a kollek-
tív gazdaságban). *Az a brigádosoké,*
ez meg az élnöké.

elrak (*ok, -sz, -nak, -nánk*): elvet,
elpalántál. *Mijelőüt elrakod a krump-*
lit, mek kél válogatni, mer vam
bogyós.

elromlik: rosszá, alkalmatlanná válik.
Lektöb lú ot romlik él az erdőübe
meg a trágyadombnál.

elsőy kapa (-át, -ája): a kapálógépnek
közepén, elöl levő kapája

elsőy kapálás (-t, -kór): a kikelt
növény először történő kapálása.

Mikör kibújt elsőy kapáláskör, csak
a sorok köszt, utána húzgáják.

elsőy kaszálás: a takarmány első
lekaszálása. *Nr. Általában június-*
ban végzik.

elsőy sorogja (-ák): a szekéren elül
levő, kicsi saroglya

elsőy tengej (-t, -en): a szekérnek elöl
levő tengelye

élvinül: öreggő, túl éretté válik. *Asztat*
kaszáják, ha jóy kim van a kalásza,
nem hagyák élvinülni.

elvérmel (-ek, -sz, -nek): télire verem-
ben tárol. *Élvérmelik a krumplit is.*

elvet (-ek, -él ~ *elvec*): kézzel vagy
géppel a magot a földbe szórja.

Legjob elvetni májuzsba, mikör ki-
melegedik a föld. Vetőgéjépel vetik él.

élvisz (-ek, -el, -nek): 1. elszállít,
elhord. *Megrostáják, osztán elviszik*
a hantolóüba, lesz kása belőüle. 2. el-
lop. *Nekem tíz mázsa ripát élvitek,*
mint a huzat.

enged (az idő): olvad, enyhül (az idő).
Oda tuc hördani akor is, mikör
enged.

Entvíz hn. (Entewiese) kaszáló neve
erdőü (-t, -je): Wald. *Kihúszunk*
hármincegy napot az erdőübe.

erőü (-t, *ereje*): munkabírást, vala-
milyen hatást előidőző képesség.
A napnak már van ereje.

esőü (-t, -be): Regen. *Mos kéine egy*
jóy esőü. Ha sokat esik az esőü,
sokat förgatyuk.

fagy: 1. fagyás. *Mijelőüt a fagy jön*
csak, mër bemelekszik. 2. a fagyást
okozó időjárás

fajsúj (-t, -a): egy liter anyag (búza) súlya. *Ha megvan a fajsúj, az nyócvan kilóu mek kél legyen.*

fakóu: (lószin) egyszínűen szürkés-sárga. Gyakran használják főnévi értelemben is.

farok (fárka, farkát): Schwanz. *A farka úgy jár, mint a nyavaja.*

faról (-sz, -nak): 1. farával fordul 2. a szán lecsúszik az útról 3. valaki a munka körül csak forgolódik, de semmit nem végez (*faról ide-oda*)

favila (át, -ája): faágú villa. Nr. törek-rakáshoz használják.

fedis: ősszel a szőlőtökének (földdel) homokkal való betakarása

fejlődik (-ök, fejlődüc, -nek): nő, növekszik, gyarapodik. *Menyit fejlődötek már ezek a malacok!*

fejsze (-t): favágó eszköz. *Egy deszkát férefeszitetem a fejszéivél.*

fekete (-it, -ije): fekete színű ló. *A feketit ötezer lájir nem kéine árújam. Fekete szőlőlőü hn. (az egyetlen fekete földön levő szőlőterület neve)*

fél (fele, felit, felek): Hälfte. *A felit lelöki, oszt akör be tud hájtani nyugotan.*

felad (-ok, felac, -nánk): 1. takarmányt tesz fel az etetőrácsra. *Ety kive csutkát meg ety kosár szálmát feladok, az elig nekik ijélre.* 2. feladogat (szénát, kévüket). *Ü agya fel a kiviket a szekére.*

félborül (-ok, -sz, -nánk): felfordul (a szekér). *Ha félborül, akör vigem let vóuna az biztos.*

fékle (féllit, féllik): fajta, nemű. *Ahoty szeded, megválogatod, három féllit.*

feleg ~ **felhőü:** Wolke. *Nincs ety felek se az éigen.*

félfér (-ek, -sz, -néink): hinaufgehen. *Raktam írtrágyát, amenyi félfért.*

félhajt (-ok, -öl, -nak): visszahajt, feltúr. *Felhajcsák az alsóü kive kalászát, hogy ne romöjom meg, ne dohosogyon.*

felhérc (-et, -e): a szekérre való felépést szolgáló vas. Nr. Lószekéren elől és hátul, tehén- és ökörszekéren

csak hátul van. *Vigyáz, nehogy a felhérc meléi lüpsz!*

felhőüszakadás ~ **felekszszakadás** (-t, -ök): Wolkenbruch

felibe: 1. (régén) fele termésért (dolgozta a földet). *Mindegyik az ü jogán felibe dóugozik.* 2. átvitt értelemben: hanyagul, rosszul (dolgozik). *Na eszt is csak felibe csinálták meg.*

félnyirkul III. sz. i.: alulról nedv szívódik belé. *Fél vany nyirkulva a bogja.*

félrak (-ok, -sz, -ól): aufladen. *Csak fél vón rakva az a vacag gáj!*

félzánt (-ok, -öl): aufackern, pflügen. *Mikor le van takarítva, akör félzáncsák.*

féltesz (-ek, -el, -nek): felhelyez valahova. *Félteszik a csürpadra, bogjába rakják.*

félvak (-ot, -on): félszemével nem lát. *Na mundom, látod ez a lú félvak.*

fenkü ~ **kaszakü** (követ): a kasza élésítésére szolgáló kő.

fér (-ek, -sz, -ne): Raum haben. *Ha az nem jöt vóuna, már Fínyen nem férne a níp.*

féirehüz (-ok, -ol, -nak): oldalra von. *Viszakapáják a homokot, amit nyitáskör féirehüsztak.*

fijal ~ **fijadzik:** kicsinyét a világra hozza. Nr. Disznóra, nyúlra, kutyára, macskára, egérre mondják. *A mi kocánk tizenegyet fijált a taváj.*

fijatál: ifjú korú, zsenge (ember, állat, növény). *Aszt lekaszáják, mik fijatál a zabos, a bökiny, hogy ne öje meg.*

fijóuk (-ot, -al): 1. a tengeri fattyúhajtása. *Este haza kél májt hozni a fijóukot, amit kiváktam.* 2. A csürnek jobb és bal oldalán levő (oszloppal elválasztott) reteszei

fijóuköl (-ok, -sz, -unk): kivágja a tengeri fattyút. *Fijóukólni is kél májd.*

Fínyi határ (-on, -t): Mezőfény község határa. *A Fínyi határba nem lát te ugárt!*

Fínyi Kigyé hn. A volt Kidey grófok

- birtoka, ma már Mezőfény tulajdonát képező határrész. *Van oja mesze, mint a Fínyi Kígye.*
- floca* (-át, -ája): csepű fonásakor a fésűben megmaradt rész
- fodorsás* (-t): sásfajta a réten. *A Ròl-tájba fodorsás van, aszt megeszi a tehiny.*
- fogás* (-t, -on): szakasz, darab, rész (a kapálást, betakarítást a föld hosszában nem egyszerre, hanem keresztben szakaszokban végzik). *L. még pászma.*
- fogat* (-ot, -a): *Gespann.* Van: *lú ~, ökör ~, tehiny ~.* *Ety fogat az berenálna.*
- fojat*: pázrik (a tehén). *Viszem fojatni a tehenet.*
- fojatós*: üzekedik (a tehén). *A Daru már megim fojatós, el kéjne vini a bikához.*
- för*: erjed a bor. *Mikòr èl vam fòrva, mek kèl tőiteni a hòrdóukat színig.*
- fördül* (-ok, -sz, -tam, -nánk): oda s vissza hajt. *Kécèr, háromszòr fordultam vòyn.*
- förgat* (-ok, fòrgac, -nak): 1. a szénarendet villával megfordítja. *Ha sokat esik az eső, sokat fòrgatyuk.* 2. a padlásra öntött terményt kavarja, hogy száradjon. *Kiöntöd a padra, oszt fòrgatod, hogy meg ne penészesgyen.*
- förtéj* (-a, -át): hozzáértés. *Naty fòrtéj van a lúnál.*
- fóut* (-ot, -ok): fn. folt (vetésben, kaszálóban). *Sokszor még naty fóut is lez belőyle* (lóherében az aranka pusztításától).
- főüd* (-et, főügge, főüggyük): 1. talaj 2. szántóföld. *Tengeri főüdbe rakják a krumplit.* 3. földbirtok.
- főüdvige* (-it, -in): a földnek az út melletti része. *Csak a főüdvigire lőktem csomóuba.*
- fült*: fülledt, levegőtől elzárt. *Asz korában lez aratva is, hamarap kiszabadul abul a fült levegőübül.*
- futègán ~ futègám*: a lóistállónak az a része, ahol reggelre (esetleg hosszabb időre) szükséges szénát és szalmát tárolták. Régen itt volt elhelyezve a szolgál (cseléd) fekvőhelye. *Kin alszik a futègamba télen.*
- fuvaros* (-t, -ok): bérért szállító. *A fuvarosok odamenek neft, csak lásák, hogy le van kaszálva!*
- fürt* (-ök, -tye): szőlőfürt. *Kéjssel levágod a fürtöket.*
- fürgetyü ~ fürgenytyü* (-t, -je): a szekér első tengelyén fekvő, mozgó fa. *Ez a fürgetyü mindig elfördül a helyirül.*
- gabona* (-át, -ája): 1. rozs. *Ha jóy a luhèr, kirázák a gabonábül.* 2. rozsvetés. *Gabonába vagy árpába vetik tavaszal a luhèrt, asz korában lez aratva is.*
- gálic* (-ot, -a): rézgálic. *Nr. búzapácolásához és a szőlőpermetezéshez használják.*
- gálicos víz*: vízben oldott gálickő. *Mikòr mektrijeresztik a pòral* (vetőmagbúzát), *utána gálicos vízel, akòr üszök nincsen.*
- ganéj* (-t, -ja): 1. a nagyobb állatok ürüléke 2. rossz minőségű, gyenge. *Az őűsz óyta egy ganéj led belőyle* (lesóványodott a ló).
- garágya* (-át, -ája): árokkal és hantton ültetett bokrokkal és fákkal képezett kerítés a szőlő és legelő körül
- gaz* (-t, -ba): gyom, burján. *Munygya az ember egymásnak is, ha nem takarítja a gasztul, hát akòr már èl van hanyagolva.*
- gazól* (-ok, -sz, -nánk): szénafű-félétép. *Héj, de sokat jártam ém már gazolni az íletembe!*
- gazos*: gyommal benőtt. *Nekem még nem vòud gazos tengerim, kírdex meg akárkitül.*
- gebe* (-ét, -éje) 1. mn.: nagyon sovány (emberre is) 2. fn. nagyon sovány ló. *Ojam, mint egy gebe.*
- gézp* (-et, -ek): 1. kapáló-eke. *Ety hòynap mùlva megim mekapální*

*gép*pél is *mek* kézél is. 2. cséplőgép. *Megyek a gép*hez, *megnizem* mikör *vagyunk csip*pélni. 3. vetőgép. *Máma már gép*pél *vetik*.

*gép*pél (-*ek*, -*sz*): kapálógéppel *kapál* *gerebje* (-*ét*): Rechen. Fajai: *kizs* ~ és *nagy* ~

gerebjélis ~ *kaparik* (-*t*, -*ek*): 1. az összegereblyélt búza-, rozskéve. *A gerebjélis* *aszt mindig a közepire kél* *teni* (szekérrakáskor). 2. a gereblyével való összehúzás

gerenda (-*át*, -*ája*): ekegerendely

glájber (-*t*, -*el*): bojtortján

gouréj (-*t*, -*el*): tengeritárolásra épített, ház alakú építmény. *Utána a gouréiba teszik, ot nem lesz hibája*.

gosztát (-*ot*, -*ül*): gospodárie de stat (állami gazdaság). *A gosztátul hoszták*.

gör (-*t*, -*ök*): rög, göröngy. *Ojan görök vannak, mint ety keréjk*.

görös: göröngyös (út, szántás). *Nagyon görös* *lesz, kézne egy jój esőj*.

gremhál ~ *gremahál*: etet. *Májd mekfatytam, míg gremaháltam máma*.

gulászta (-*át*, -*ája*): a megborjazott tehén első fejéséből való felforralt, megtürösödött tej

gulásztatéj (-*et*, -*e*): a megborjazott tehén sárgás teje

gulimáz ~ *szekérkenőücs*: 1. a szekértengely kenésére szolgáló híg, fekete kenőcsfajta. *Nr*. A sárgás, szilárdabb fajtát nevezik szekérkenőcsnek. 2. A cséplőgépnel így nevezik azt, amikor a szalmahordó lányok nem győzik elhordani a szalmát a rázótól.

gyenge: silány, rossz. *Az idéjn nagyon gyengéjk* *vóutak a búzák*.

gyep (-*ét*, -*en*): legeltetni való fű. *Mijen gyep van it, hogy lehetne itetni!*

gyepél ~ *legél* (-*nek*, -*néjnek*): legel. *Hogy gyepélnek a tehenek!*

gyeplü (-*t*, -*je*): a tehén szarvára hurkolt kötél, valamint a ló kantárához kétoldalt odacsatolt szíj, mely-

nel fogva irányítják a jószágot. *Jóy fogd meg aszt a gyeplüt!*

hagy ~ *had* (-*ok*, *hac*, *hagyunk* ~ *hadunk*): 1. ottfelejt. *Má megin othun hata a salóut*. 2. növeszt, meghagy. *Mos már nem óutyák, mindenki a magántermőjüt hagyja*. *Akór is csak három csapat had*.

hajszól (-*ok*, -*sz*, -*nak*): agyonhajt

hajt (-*ok*, *hájc*, -*otunk*): 1. úz, terel. *Erigy hajszód ide a teheneket*. 2. irányít (befogott állatot). *Éin is szeretek hajtani, de aszt tudni kél, hoty kél hajtani*. 3. sarjadzik, fakad 4. igavonásra használ. *Tíz évik hajtót vele*.

hám (-*ot*, -*ok*): Pferdegeschirr. *Sz. Kirugott a hámbül* (= kicsapon-gott).

hámfa (-*át*, -*ája*): Trittel, Zugscheit

hántácska (-*át*, -*ája*): az iSTRÁNG börtokja a hám két oldalán

háncs (-*ot*) l. *csuha*

hántolój (-*t*, -*ba*): a mag kérgét, héját lefosztó (gép) malom. *Megrostáják, osztán élviszik a hántolójba, lesz kása belőjle*.

hármadába: egyharmad részért. *Hármadába dóugozot neki*.

hármadik (-*at*, -*a*): dritte. *A második kaszálást szokták mekhagyni magnak, a lucernánál a hármadik kaszálást is*.

hármados (-*t*, -*ok*): a múltban a földet a termény 1/3 részéért megművelő bérlő

hármadrendü (-*t*, -*je*): a cséplőgépből kifolyt hibásszemű, fűmagokkal kevert búza

hármadrisz (-*e*, -*it*): egyharmad része. *Két risz bem van, a hármadrisz tetőj*.

háromször: dreimal. *Tőütis előjt háromször kapáják*.

hasas (-*t*, -*on*): vemhes, fiadzós. *Aszt hosztam vóyn, ety hasas kocát*.

haslój (-*t*, -*val*): a ló hasa alatt átkötött szíj, mely a hámot, nyerget a ló hátához szoritja, erősíti. *Húz*

- meg a Furinak a haslót, mèt mindig lecsúszik a hám!*
- határ (-t, -a, -án):* 1. egy falu, város földterülete. 2. mező, szántóföld. *Ijenkòr mindenki kimegy a határa.*
- hátszìj (-at, -a):* a hám két oldalát a ló hátán keresztül összekötő szìj
- hátuja (-át, -án):* hátulsó része. *Lasan hãjcsen, mèt lecsúszik a hátuja!*
- hátul:* hinten. *Hátul van a csürbe.*
- hátsúlóú sorogja (-át, -ája):* a szekér hátulsó végén levő saroglya
- Hátsúlóú szòülòú ~ Óuszòülòú (-t, -be) hn.:* (régén) a falutól legtávolabb eső szòlòterület neve
- havivak:* idòszaki szemgyulladásban szenvedő állat. *Ha havivak, köteles let vòuna visszaadni.*
- hazahoz (-ok, òl, -nak, -néik):* bringt nach Hause. *Mikòr hazahozák, látják, hoty csòüddòr, nem is herélt.*
- hászhej ~ hászèj (-t, -it):* házépítésre alkalmas telek
- hektár (-t, -on):* területmérték (100 ár)
- hektòr (-t, -al):* hektoliter. *Vetem vòuna nekik három hektòr tengerit.*
- hektorozsák (-ot, -ba):* 80—100 liter nagyságú zsák (általános). *Nekünk nincsen csak hektorozsák.*
- hengèr (-t, -e):* rögtördelő és simító mezògazdasági eszköz
- hengerèl (-ek, -sz):* walzen. *Megyek hengerèlni a Nyíresre.*
- herél (-ek, -sz, -néik):* heréjétől megfoszt
- herélt:* herélt ló. *Mikòr hazahozák, látják, hoty csòüddòr, nem is herélt.*
- hèrnyóú (-t, -k):* Raupe
- hèrnyóúzik (-ok, -òl):* irtja a hernyót a gyümölcsfáról
- hetes:* heti idòs. *Mán hathetesesek lesznek a jòvòú héten.*
- hevedèr (-t, -en):* Bauchgurt
- hijány (-t, -a):* növények, tárgyak közötti hézag. *Ha van hijány melete, akòr a másik tóúkéiból buktatnak vagy ujonan veszòüt tesznek le.*
- híba (-át, -ája):* fogyatkozás, hibásodás, romlás. *Ú láta a hibát (a lovon).*
- Utána a góurèiba teszik, ot nem lesz hibája, a padláson megnyírkul (a tengeri).*
- hibrit tengeri (-t, -je):* hibridizációval létrehozott tengerifajta. Nr. 1959-ben a faluban már majdnem kizárólagosan csak ezt vetették, s kitúnó terméseredményt értek el.
- hidlàs (-t, -a):* az istálló padlòzata. Ma már sok helyütt téglázzák és cementezik az istálló földjét.
- hízlat (-ok, -sz, -unk):* fett machen. *Mír nem hízlalod?*
- hízallda (-át):* nagyméretű disznóól (pl. a kollektív gazdaságban)
- hòú!:* a befogott állat csendesítésére, megállítására szolgáló szó
- hojsz ~ hòjsz!:* (òkòr-, tehénterelő szó) balra! *Hojsz ide hòú-hop!*
- hojszás ~ rudas:* òkòr-, tehénfogatban a jobb oldalon levő. *A hojszás jár a barázdába.*
- hòúka (-át, -ája):* a ló homlokán levő nagyobb fehér folt
- hòúkás (-t):* homlokán fehér foltos (ló)
- hòld (-at, -on):* területmérték = 1600 □-òl. *Egy nap ki lehet szántani ety hòldat (egy lófogattal).*
- homok (-ot, -on):* Sand. *A tòrkòüð betaposod, ráteszel díjòufalevelet mek homokot.*
- hòúnapos:* hónapi idòs
- hòrd (-ok, -òl, -unk, -anánk):* szekéren szállít. *Òda tuc trágyát hòrdani, mikòr enged.*
- hòrdòú (-t, -ba, -ja):* Fass. *Mikòr el van fòrva, mek kèl tóüteni a hòrdòukat szinig.*
- hotra (lóterelő szó hajtáskor):* jobbra.
- hürkat:* nem-evés, rosszul tartás miatt beesett, sovány (állat)
- huszas (-t, -a):* (úrmérték) 20 liter. *Ety huszasal vitem kerülòübjirt.*
- huzat (-ok, -ol, -unk):* ziehen lassen. *It huzasák (= húzatják) a szekeret.*
- huzgál (-ok, -sz):* az egész fiatal répát ritkítja. *Mikòr kibújt, èlsòü kapáláskor, csak a sorok köszt, utána huzgálják.*
- huzòús mírleg (-et, -ek):* kézimérleg,

melyre a megméréndő súlyt fel kell akasztani

iretlen: éretlen. *Íretlen még az alma.*

irik (-ne, irt, ired): érik. *Mán irik a búa.*

ítrágya (-át): hosszú ideig állott, jó minőségű (érett) trágya. *Raktam ítrágyát, amenyi felfért.*

ítet (-ek, itec, itetél, -néik): 1. etet (állatot, télen 3—6 óra közt). *Meni kéine itetni már!* 2. valamit etet. *Zőüdön itetik csak.* 3. legeltet. *Erigy a tehenekél itetni ety kicsit a Károji utra!*

időü: időjárás. *Kötöznek minden két-héidbe is, mikor miven az. időü*

ik (-et, -él): ék. *Vérjél bele egy iket, mër kiszárat.*

istráng (-ot, -on, -ja): Strang. *Akazd le az egyik istrángot!*

iszlike (-ét): 1. az eke tisztítására szolgáló eszköz 2. a búzából a gyom kiszűrésére szolgáló eszköz.

izike: 1. *áuzrumota*

TEISZLER PÁL

Nyelvjárási szövegek és tájszavak

Az itt közölt szövegek, valamint tájszavak Datk, Fiafalva és Lozsádról valók. A szövegeket a „Romániai magyar nyelvjárások atlasza” anyaggyűjtésével párhuzamosan folyó magnetofon-felvételek szalagjairól jegyeztem le; a lozsádi tájszavak a községben végzett nyelvatlasz-gyűjtés főbb tájszóanyaga. Datkon 1949 tavaszán, Fiafalván és Lozsádon 1961 őszén végeztem a gyűjtést. Szükségesnek tartom, hogy a közölt szövegek és tájszavak jobb megértése kedvéért néhány bevezető megjegyzést tegyek.

A datki szövegben néhány olyan jel szerepel, amely nincs felvéve az egyezményes hangjelölés rendszerébe. Az *óu ~ ó ~ őü ~ ő* jel az *ó*-nak és *ő*-nek egymáshoz való közeledését jelöli (vö. HORGER, Datk. Kvár., 1905; MURÁDIN: NyIrK. IV, 166). Az *ő* jel az *ö* és az *é* közötti hang, előfordul még az eddigi gyűjtésem szerint Szakadátton és Bunban. Fiafalván szinte általános a hátrább képzett *t* és *d*. Lozsádon elsősorban a sajátos hangsúlyviszonyok érdemelnek figyelmet. Ezeket a szövegben és a tájszavakban a hangsúlyos szótag után tett ponttal jelöltem. (Ha a hangsúly a köznyelvi hangsúlyozással egybeesik, a jelölést elhagytam.) A lozsádi nyelvjárásban a szavaknak éppúgy, mint a köznyelvben saját hangsúlyuk nincsen; valamely szó mondattani okokból válik hangsúlyossá a beszédben. Itt azonban a köznyelvhez viszonyítva más törvényszerűségek érvényesülnek. A szónak a főhangsúlyos helye nem az első, hanem az utolsó előtti szótag. A nyelvatlasz szóanyagában mind a külön kiejtett szavaknak, mind az egyszavas kijelentő mondatoknak a hangsúlyviszonyai a következőképpen alakulnak: a) Ha a szó kéttagú, természetesen az első szótag hangsúlyos, mert ez egybeesik az *utolsó előtti* szótaggal (például *disz'nò, á'gyás, sœ'riny* stb.); b) Ha kettőnél több szótagból áll a szó, a hangsúly az utolsó előtti szótagon van (például *gaba'nás, levé'lè, sarag'lya, zaka'tál* stb.); c) Ha az egy- vagy többtagú szavakhoz toldalék járul, a hangsúly eltolódik (például: *u'gár, de: uga'ral, á'gyás, de: ágyász'ba, kí'naz, de: kínaz'za, gaba'nás, de: gabanász'ba*); d) Ha összetett a szó, a hangsúly az összetétel előtagjának utolsó szótagjára kerül (pl. *tengely'vicszeg, tánygyír'karika, szekér'kerék* stb.). Ha az összetétel előtagja egyetlen szótagból áll, természetesen az első